

CRÍTICA DE *LIBRETTO PER A ISOLDA*

Núria Garcia Albertos

PER LA DIRECCIÓ DE *LIBRETTO PER A ISOLDA*, TERESA DEVANT VA OBTENIR EL PRIMER PREMI EN EL III CERTAMEN PARA DIRECTORES DE ESCENA DE TORREJÓN DE ARDOZ (MADRID) AL MARÇ DEL 2000.

Del 15 de setembre al 31 d'octubre de 1999, l'Associació d'Investigació i Experimentació Teatral (AIET) va presentar l'obra *Libretto per a Isolda*, d'Esther Vilar, al Versus Teatre de Barcelona, amb direcció de Teresa Devant. Amb aquesta representació l'AIET ha retut homenatge a Carme Serrallonga, traductora del text, que va morir el 30 de novembre de 1997.

El repartiment el van formar tres actors: Laura Sancho, com a Isolda, Ivan Campillo, en el paper de Tristany, i Xavier Fernández, en el del rei Marc.

El text és de l'escriptora argentina Esther Vilar, autora d'assaigs, novel·les i peces teatrals, que amb la seva darrera obra, *Speer*, ha aconseguit gran èxit als escenaris de Londres i Berlín.

Libretto per a Isolda. Pla horari per a una venjança tracta una història clàssica de la literatura i l'art europeus, la de Tristany i Isolda. L'autora, però, hi ha afegit nous matisos. Si bé l'argument no varia gaire respecte de la llegenda cèltica, Esther Vilar emfasitza en la venjança i en les relacions sexuals dels personatges.

L'acció de l'obra ocorre en un vaixell. Tristany duu Isolda cap a Cornualla per casar-la amb el rei Marc. Isolda prova de matar Tristany quan aquest dorm, però es detura. La venjança que planeja perquè Tristany ha estat l'assassí d'en Morold, el seu promès, cal que sigui molt més cruel. Isolda enamora Tristany, fa que la desitgi gràcies a un beuratge d'amor. Ell es torna boig per ella i decideix que s'hi casarà en comptes del rei Marc, el seu oncle.

El rei també és seduït per Isolda. Tristany els casa i és testimoni de l'amor que el rei professa a la seva amant. La gelosia, però, el fa incaut. Isolda mateix explica al rei les relacions íntimes que ha mantingut amb Tristany i li promet que d'ara endavant li serà fidel. Al final de la peça, el rei Marc els troba junts i abraçats, i fereix greument Tristany. Llavors, Isolda se suïcida, davant el rei, que, horroritzat, assisteix a la completa venjança d'Isolda, la dona irlandesa que es venja de la totpoderosa Anglaterra.

L'obra segueix la norma aristotèlica de la unitat de lloc. Tota la peça es desenvolupa a la coberta d'un vaixell. També hi ha unitat d'acció: la venjança d'Isolda. Tanmateix, no hi ha unitat de temps, l'acció s'esdevé durant uns disset dies. En aquest sentit, pot semblar una obra d'estil més o menys clàssic, però ja veurem que no és així.

Carme Serrallonga ha emprat dues llengües en la traducció, la catalana per a Isolda i la castellana per a Marc i Tristany. D'aquesta manera s'accentuen les diferències entre irlandesos i

anglesos, que no parlen ni tan sols la mateixa llengua. Cal dir, respecte d'això, que el text també tracta la qüestió del nacionalisme, la qual cosa ens afecta a tots nosaltres.

Teresa Devant no ha fet cap lectura nova del text d'Esther Vilar, ha posat l'obra en escena seguint les recomanacions de l'autora i sense gaires canvis. El text, però, s'ha enriquit molt gràcies a la traducció de Carme Serrallonga.

Alguns dels canvis més destacats que ha introduït la directora tenen a veure amb el vestuari dels actors. Teresa Devant ha optat per vestir els dos homes protagonistes amb robes bastes, en comptes dels vestits de fantasia que proposava Esther Vilar. El vestit d'Isolda, altrament, sí que reflecteixen els desigs de l'autora, que volia que els canvis del mantell de la protagonista mostressin a l'espectador «la durada del viatge d'Irlanda a Cornualla».

Quant als accessoris escènics, Teresa Devant no s'ha allunyat gaire de les pretensions de l'autora, que proposa per a l'escenari o bé «la coberta d'un iot de vela actual» o bé «un decorat totalment abstracte». Encara que el decorat d'aquesta representació no es pot qualificar ben bé d'abstracte, la simplicitat l'acosta a la proposta de la dramaturga.

El decorat vol fer l'efecte que és la coberta d'un vaixell. Per això hi ha unes veles blanques al fons de l'escenari, una mena de timó al mig i diverses cordes que pengen. No hi ha cap element superflu.

Un dels aspectes que contribueix més que l'espectador entri en la història és l'escenari: situat a tocar del públic permet que aquest se senti part de la trama. És clar que en gran manera la proximitat de l'escenari es deu a l'espai reduït de la mateixa sala. Tanmateix, aquest aspecte afavoreix l'obra.

Cal fer notar altres elements dels quals l'autora ja orienta en el text. Es tracta de la música i els sons. La música és utilitzada com la banda sonora d'una pel·lícula, funciona com a *leitmotiv* i té un significat concret. S'empren, tal com demana l'autora, motius de l'obertura i fragments del primer acte i de «La mort d'amor d'Isolda» de l'òpera *Tristany i Isolda*, de Richard Wagner.

Aquests fragments són, certament, molt torbadors, i conjuntament aporten a la representació una gran expressivitat representativa. El començament de l'obra, amb la remor del mar i la música alhora, i l'afegit posterior dels crits d'Isolda, esdevé molt efectista. Ens fa partícips del neguit i l'angoixa que semblen que acompanyen la protagonista.

D'altra banda, els sons ens duen a l'ambient mariner del viatge des d'Irlanda fins a Cornualla, però també contribueixen a crear suspens i intranquil·litat.

Es fa evident l'ús de les tècniques cinematogràfiques, tal com indica l'autora, no solament per la música i els efectes sonors, sinó també per la il·luminació i les escenes breus. El pas d'una escena a una altra ha variat respecte dels desigs de l'autora. Esther Vilar volia foscor, però Teresa Devant ha fet que Isolda aparegui en escena il·luminada sota un focus mentre es canvia de mantell, acompanyada de la música i del so d'un gong que ens indica l'arribada d'un nou dia. Tot i aquests aspectes cal dir que s'ha mantingut la intenció d'Esther Vilar.

El text s'ha seguit gairebé al peu de la lletra; només s'hi han introduït canvis lleus amb la intenció de fer la parla dels personatges més espontània. Així, doncs, es pot afirmar que en conjunt Teresa Devant ha muntat l'obra tal com desitjava l'autora. Igualment ho ha fet en la direcció d'actors.

S'hi ha seguit el to actoral proposat per l'autora, que volia diàlegs dits «sense cap mena de patetisme». Així ha estat, fins i tot en els passatges manllevats del llibret de Wagner.

Pel que fa a la mímica i el gest, cal remarcar que aquests aspectes de l'obra no són gaire fàcils d'analitzar. En moltes converses el text és aparentment poc important, però la presència dels actors, els seus moviments i la seva mímica, ens indiquen el contrari. El fet que els personatges diguin les coses clarament, que s'amaguin els sentiments, fa que el gest i la mímica hi tinguin més rellevància. Seguint aquest discurs, cal dir que el personatge d'Isolda no és gens fàcil d'interpretar, ja que durant tota l'obra amaga un objectiu concret. Laura Sancho, intèrpret magnífica d'Isolda, actua dues vegades, fa teatre dins el teatre. D'altra banda, aquesta obra inclou una escena de contingut sexual per «exigències del guió», que els actors han interpretat amb molta professionalitat.

Quant als moviments dels actors a l'escenari, els més importants són els d'apropament entre els actors, fet imposat pel mateix argument de l'obra. Els personatges s'odien i s'estimen i, per tant, els seus moviments sempre tenen una intenció amagada.

Tot això fa que el públic no es mantingui en cap moment neutral, encara que no sigui un públic que hi hagi de participar. Es busca una mena de catarsi. L'espectador pateix amb els personatges i surt purificat del teatre. L'obra també fa reflexionar, perquè es plantegen qüestions tan importants i universals com ara són la guerra, la pau, el sentiment nacionalista, la venjança i l'amor. Per tot plegat, l'obra és molt intensa, ens allunya de la quotidianitat i ens integra en una realitat que, potser, no és tan remota.

L'argument de l'obra és bàsicament la coneguda llegenda cèltica que Joseph Bédier va redactar al principi del segle xx. Però si en l'antiga llegenda hi destacaven l'enfrontament entre dues cultures, l'amor per damunt de la glòria, la fidelitat i les convencions del món feudal, en aquesta versió d'Esther Vilar els assumptes essencials són l'atracció sexual i la venjança, i, en un segon pla, el nacionalisme i els desastres de la guerra.

L'amor s'ha tractat amb cruïesa, sense cap concessió al sentimentalisme. En l'obra es parla de sexe, i el sexe serveix d'instrument per a la venjança. L'amor llegendari entre Tristany i Isolda s'ha canviat per un engany. La maquiavèltica venjança preparada per Isolda pretén destruir el rei en Marc, i, amb ell, tot Cornualla. És una venjança subtil, però extremadament cruel. Isolda mata l'home que assassinà en Morold i se suïcida després, i deixa que el rei cregui que ha mort per amor. Així, es venja de l'home que va fer matar en Morold i que, a més, és el responsable de la tragèdia que el seu poble, Irlanda, viu. El venjament ha estat planificat gairebé com una peça de rellotgeria, tal com evidencia el subtítol de l'obra, *Pla horari per a una venjança*.

Però a l'obra gairebé no es parla de venjança. És una sensació que recorre l'obra com d'amagat i que apareix violentament al final. Durant la representació cap dels personatges masculins no sospita d'aquest pla. L'obra, aparentment, se centra en les relacions amoroses. Fins i tot cal fer notar que Isolda no té l'obligació de venjar-se, tal com li diu Tristany, perquè és una dona. Però el venjament, que es pot qualificar de «silenciós», esclata al final i es fa evident no solament a l'espectador, sinó també, i sobretot, a Tristany, a qui Isolda recorda la cara de sorpresa d'en Morold en morir.

Per això, cal afirmar que l'obra és molt agosarada. No és gens estrany que es faci una nova lectura d'un clàssic, però potser sí que ho és la forma com s'ha dut a terme. S'han canviat els motius que mouen els personatges i també, d'alguna manera, el final. Aquesta obra capgira les creences de la gent, que durant segles ha tingut per veritable un fet tan poc versemblant com és ara l'enamorament de dos enemics.

La representació, malgrat que s'allunya del sentimentalisme, té gran força, qualitat i dramatisme. Això s'aconsegueix no només mitjançant l'ús dels recursos escènics, sinó també per aquesta venjança silenciosa que recorre l'obra, i de la qual l'espectador no és gaire conscient durant la representació.

Finalment, cal valorar el magnífic treball dels actors, que hi deixen la pell, en la interpretació. Ells i tot l'equip de *Libretto per a Isolda* ens han permès de conèixer aquesta versió o, si així es vol, aquesta perversió d'un clàssic.

BIBLIOGRAFIA

- BÉDIER, J. *El romanç de Tristany i Isolda*. Barcelona: Edicions dels Quaderns Crema, 1982.
DIVERSOS AUTORS. *Diccionario literario*. Barcelona: Montaner y Simón Ed., 1967-68.
WAGNER, R. *Tristany i Isolda*. Barcelona: Associació Wagneriana, 1925.
UBERSFELD, A. *Semiología teatral*. Múrcia: Universidad de Murcia i Eds. Cátedra, 1994.